

**ΟΙ ΣΑΤΙΡΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΡΙΤΙΚΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

**SATIRICAL NEWS AS A TOOL FOR CRITICAL
LITERACY: A TEACHING INTERVENTION IN THE
MODERN GREEK LANGUAGE COURSE (LOWER
SECONDARY SCHOOL)**

Γιώτα Ρέντζιου
Καθηγήτρια Φιλολόγος Μέσης Εκπαίδευσης
Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου «Σύγχρονες τάσεις
στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς»
ΕΑΠ
yotar77@sch.gr

Μαρίζα Γεωργάλου
Επίκουρη Καθηγήτρια
Κοινωνιογλωσσολογίας & Ανάλυσης Λόγου
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
mgeorgalou@uowm.gr

Περίληψη

Οι σατιρικές ειδήσεις, αν και εντάσσονται στην κατηγορία των ψευδών ειδήσεων λόγω του κατασκευασμένου περιεχομένου τους, διαφοροποιούνται ως προς τον επικοινωνιακό τους σκοπό, ο οποίος αφορά κυρίως την ψυχαγωγία και τον κοινωνικό προβληματισμό και όχι την παραπλάνηση του κοινού. Ωστόσο, η σατιρική τους φύση συχνά δεν αναγνωρίζεται, με αποτέλεσμα να εκλαμβάνονται ως αυθεντικές. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει και αποτιμά μια διδακτική παρέμβαση, σχεδιασμένη στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού βάσει του μοντέλου των πολυγραμματισμών, η οποία υλοποιήθηκε στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Γ' Γυμνασίου (2023–2024). Στόχοι της παρέμβασης ήταν να κατανοηθεί η σάτιρα ως κειμενικό είδος, να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά του διαδικτυακού δημοσιογραφικού λόγου και να ενδυναμωθούν οι μαθητές/τριες ως κριτικοί/ές αναγνώστες/στρίες και χρήστες/στρίες των διαδικτυακών κειμένων. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν, αφενός, τη δυσκολία διάκρισης της σάτιρας από τη σοβαρή ειδησεογραφία και, αφετέρου, τη διδακτική αξία της παρέμβασης ως μέσου ανάπτυξης κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών/μαθητριών απέναντι στον λόγο των ΜΜΕ.

Λέξεις κλειδιά

Ψευδείς ειδήσεις, σατιρικές ειδήσεις, διαδίκτυο, γλωσσική διδασκαλία, κριτικός γραμματισμός, πολυγραμματισμοί.

Abstract

Although satirical news is classified as a form of fake news due to its fabricated content, it differs in its communicative purpose, which primarily involves entertainment and social critique rather than the intentional deception of audiences. Nevertheless, its satirical nature often goes unrecognized, leading readers to perceive such texts as authentic. This paper presents and evaluates a teaching intervention, designed within the framework of critical literacy and grounded in the pedagogy of multiliteracies, implemented in the Modern Greek Language course of the third grade of lower secondary school (2023–2024). The intervention aimed to promote understanding of satire as a genre, explore the features of online media discourse, and empower students as active and critical readers and users of digital texts. The findings highlighted both students' difficulty in distinguishing satire from serious journalism and the pedagogical potential of the intervention in fostering critical language awareness toward media discourse.

Key words

News, satirical news, internet, language teaching, critical literacy, multiliteracies.

0. Εισαγωγή

Το 2016, η σατιρική ηλεκτρονική εφημερίδα *Το Κουλούρι* δημοσίευσε μια χιουμοριστική, πλήρως κατασκευασμένη είδηση, σύμφωνα με την οποία ο τότε Υπουργός Παιδείας, Νίκος Φίλης, φερόταν να σχεδιάζει την επίσημη κατάργηση ορισμένων φωνηέντων της ελληνικής γλώσσας.¹ Αν και το περιεχόμενο του άρθρου ήταν εμφανώς σατιρικό και σταδιακά αποκτούσε υπερβολικό χαρακτήρα, ένα σημαντικό ποσοστό χρηστών/στριών του διαδικτύου θεώρησε την είδηση αληθινή. Η αναδημοσίευση και ο σχολιασμός της συνοδεύτηκαν από εκδηλώσεις ανησυχίας για το εκπαιδευτικό σύστημα και αρνητικά σχόλια προς τον τότε υπουργό και την κυβέρνηση.

Η διαπίστωση ότι ακόμη και άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, μεταξύ αυτών και εκπαιδευτικοί, δυσκολεύτηκαν να διακρίνουν τη σάτιρα από τη σοβαρή είδηση στην παραπάνω περίπτωση, ανέδειξε την ανάγκη να ενισχυθεί η κριτική ανάγνωση και ερμηνεία της ψηφιακής αρθρογραφίας και αποτέλεσε το έναυσμα για τον σχεδιασμό μιας διδακτικής παρέμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία παρουσιάζει και αποτιμά την εφαρμογή αυτής της παρέμβασης, η οποία βασίστηκε στις αρχές του κριτικού γραμματισμού και του μοντέλου των πολυγραμματισμών, και υλοποιήθηκε στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ' Γυμνασίου σε σχολείο της Κω (2023–2024). Στόχοι της παρέμβασης ήταν: α) να κατανοηθεί η σάτιρα ως κειμενικό είδος, β) να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά του διαδικτυακού δημοσιογραφικού λόγου και γ) να ενδυναμωθούν οι μαθητές/τριες ως ενεργοί/ές και κριτικοί/ές αναγνώστες/στριες και χρήστες/στριες των διαδικτυακών κειμένων.

Η εργασία οργανώνεται ως εξής: Αρχικά, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης, το οποίο περιλαμβάνει τον ορισμό και τα χαρακτηριστικά των ψευδών και σατιρικών ειδήσεων, καθώς και τη σύνδεσή τους με τον κριτικό γραμματισμό. Στη συνέχεια, περιγράφεται αναλυτικά η υλοποίηση της διδακτικής παρέμβασης, με αναφορά στους στόχους, στο υλικό που αξιοποιήθηκε και στις δραστηριότητες βάσει του μοντέλου των πολυγραμματισμών. Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την αποτίμηση της διδακτικής παρέμβασης και δίνονται προτάσεις προέκτασης του διδακτικού σεναρίου.

1. Θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Ψευδείς και σατιρικές ειδήσεις

Ο όρος *ψευδείς ειδήσεις (fake news)*, αν και δεν είναι καινούριος, άρχισε να αποκτά ευρεία διάδοση και να εντάσσεται στο καθημερινό λεξιλόγιο των πολιτών διεθνώς κατά τη διάρκεια των αμερικανικών προεδρικών εκλογών του 2016, όταν ο τότε υποψήφιος πρόεδρος των ΗΠΑ, Donald Trump, τον χρησιμοποίησε συστηματικά για να χαρακτηρίσει κάθε είδηση ή μέσο ενημέρωσης που αντιτασσόταν στην πολιτική του ατζέντα (βλ. Boczkowski & Paracharissi, 2018).

Εκτός από αυτή τη νεότερη, πολιτικά φορτισμένη χρήση, ο όρος χρησιμοποιείται ευρύτερα για να περιγράψει ένα φάσμα δημοσιευμάτων με κοινό χαρακτηριστικό την εσκεμμένη δημιουργία παραπλανητικού περιεχομένου. Ο Steinberg (2017) διακρίνει δέκα διαφορετικούς τύπους ψευδών ειδήσεων: την προπαγάνδα, το clickbait (τίτλος-δόλωμα),² το χορηγούμενο περιεχόμενο, τη σάτιρα (hoax), το δημοσιογραφικό σφάλμα (error), την οπαδική δημοσιογραφία, τις θεωρίες συνωμοσίας, την ψευδοεπιστήμη, την παραπληροφόρηση και τις (καθαρά) ψευδείς ειδήσεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι τύποι ψευδών ειδήσεων δεν είναι πάντοτε απολύτως διακριτοί και συχνά αλληλεπικαλύπτονται.³ Για παράδειγμα, η οπαδική δημοσιογραφία μπορεί να λάβει μορφή προπαγάνδας, ενώ στοιχεία προπαγάνδας εντοπίζονται συχνά και σε χορηγούμενα δημοσιεύματα. Αντίστοιχα, η ψευδοεπιστήμη συνδέεται με τις θεωρίες συνωμοσίας, ενώ οι ψευδείς ειδήσεις μπορεί να αξιοποιούν τίτλους-δόλωμα προκειμένου να προσελκύσουν την προσοχή των αναγνωστών/στριών.

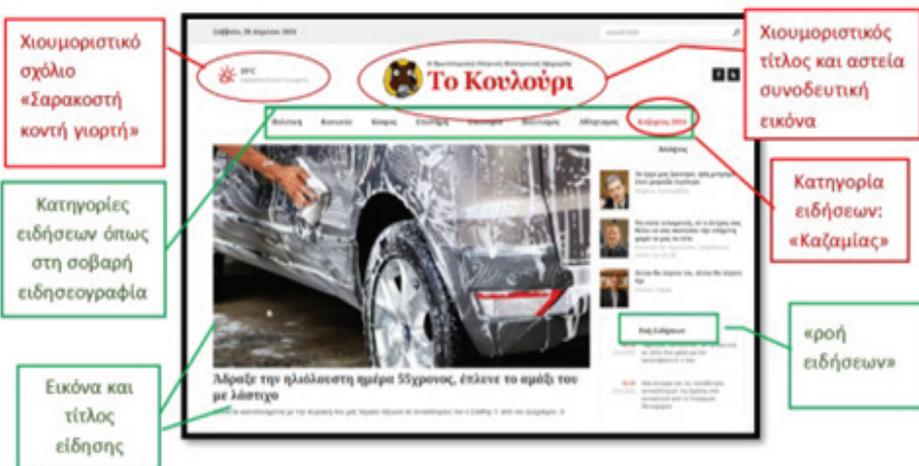
Οι σατιρικές ειδήσεις κατά κανόνα προέρχονται από συγκεκριμένες χιουμοριστικές ιστοσελίδες, οι οποίες ειδικεύονται σε αυτό το είδος «ειδησεογραφίας» και συνήθως δηλώνουν, λιγότερο ή περισσότερο ρητά, ότι τα κείμενα που δημοσιεύουν αποτελούν προϊόν μυθοπλασίας με σκοπό την ψυχαγωγία. Τέτοιες ιστοσελίδες υπάρχουν τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα. Ενδεικτικά, αναφέρουμε το αμερικανικό *The Onion* (το οποίο κυκλοφορούσε σε έντυπη μορφή ήδη από το 1988), το γερμανικό *der Postillon*, το γαλλικό *Radio Cockerit*, ενώ στο ελληνόφωνο διαδίκτυο συναντάμε *Το Κουλούρι* και *Το Βατράχι* καθώς και το κυπριακό *Ξεροτήνα Πάφου*. Ανεξάρτητα από τη γλώσσα στην οποία δημοσιεύονται οι

«ειδήσεις», οι παραπάνω ιστοσελίδες παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά (βλ. παρακάτω). Όλες, πάντως, προσομοιάζουν σε μεγάλο βαθμό τις σοβαρές ειδησεογραφικές ιστοσελίδες ως προς τη διάταξη της σελίδας, τα περιεχόμενα και το ύφος, ενσωματώνουν όμως αρκετά στοιχεία που υποδηλώνουν — για τον/την προσεκτικό/ή αναγνώστη/στρια — τον χιουμοριστικό και ψυχαγωγικό, παρά τον ενημερωτικό, χαρακτήρα τους. Αυτό φαίνεται στη σύγκριση της αρχικής σελίδας ενός γνήσιου ειδησεογραφικού ιστότοπου (CNN Greece) (εικόνα 1) με εκείνη του *Κουλουριού* (εικόνα 2).

Εικόνα 1: Αρχική σελίδα CNN Greece

Εικόνα 2: Αρχική σελίδα Το Κουλούρι

Όπως βλέπουμε, η αρχική σελίδα του *Κουλουριού* μιμείται εμφανώς τη δομή ενός αυθεντικού ειδησεογραφικού ιστότοπου, καλύπτοντας το μεγαλύτερο μέρος της με τη συνοδευτική φωτογραφία της κεντρικής είδησης, ακολουθούμενη από τον τίτλο, ενώ στο επάνω μέρος παρατίθενται οι διαφορετικές θεματικές ενότητες (πολιτική, οικονομία, τέχνες κ.ά.) και δεξιά η ροή ειδήσεων. Σε μια πρώτη ματιά, ο/η αναγνώστης/στρια μπορεί εύκολα να πειστεί ότι πρόκειται για πραγματικές ειδήσεις. Μια πιο προσεκτική, ωστόσο, εξέταση αποκαλύπτει στοιχεία που προκαλούν υποψία για τον σατιρικό χαρακτήρα του ιστότοπου, ακόμη και πριν από την ανάγνωση κάποιου από τα άρθρα που φιλοξενούνται σε αυτόν. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν: α) το ίδιο το όνομα, το οποίο δύσκολα θα μπορούσε να ανήκει σε σοβαρή εφημερίδα, καθώς και το καρτουίστικο λογότυπο — έναν σκύλο που κρατά εφημερίδα στο στόμα του, πλαισιωμένο από κουλούρι, β) το σατιρικό σχόλιο «Σαρακοστή, κοντή γιορτή» κάτω από το εικονίδιο του καιρού, που παραπέμπει σε ανάλογες ενότητες ενημερωτικών ιστοσελίδων, και γ) την ύπαρξη επιλογής «Καζαμιάς 2024» στη γραμμή με τις κατηγορίες ειδήσεων.

Αν και οι σατιρικές ειδήσεις δεν αποσκοπούν πρωτίστως στην παραπλάνηση, η εσκεμμένη μίμηση της μορφής των αυθεντικών ειδήσεων οδηγεί συχνά σε παρανοήσεις. Ως αποτέλεσμα, χιουμοριστικά δημοσιεύματα συχνά εκλαμβάνονται από χρήστες/στριες του διαδικτύου αλλά και από τα παραδοσιακά ΜΜΕ⁴ ως γνήσιες ειδήσεις, αναπαράγοντας τον κύκλο της παραπληροφόρησης. Η παραπάνω διαπίστωση υπογραμμίζει τη σημασία της ανάπτυξης κριτικού (ψηφιακού) γραμματισμού στο πλαίσιο της σύγχρονης εκπαίδευσης, καθώς η ικανότητα κατανόησης, αξιολόγησης και ερμηνείας των ειδησεογραφικών κειμένων αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη συγκρότηση κριτικά εγγράμματων πολιτών.

1.2. Κριτικός γραμματισμός και σατιρικές ειδήσεις

Ο κριτικός γραμματισμός (critical literacy) συνιστά μια παιδαγωγική φιλοσοφία που εδράζεται στην ενασχόληση με τα κείμενα, τα οποία δεν αντιμετωπίζονται ως ουδέτερες ιδεολογικές κατασκευές, αλλά ως φορείς αλήθειας και σχέσεων εξουσίας που προωθούν, ρητά ή άρηρα, συγκεκριμένες οπτικές και κοινωνικές ιεραρχήσεις (Τεντολούρης & Χατζησαββίδης, 2014: 411). Ο κριτικός γραμματισμός στοχεύει στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης απέναντι στα κείμενα και στην ενδυνάμωση των μαθητών/τριών ώστε να συμβάλλουν ενεργά σε μια πιο δημοκρατική κοινωνία (Ciardiello, 2004).

Στο γλωσσικό μάθημα, στόχος της διδασκαλίας είναι η παραγωγή αποτελεσματικών κειμένων, με έμφαση στο κείμενο ως φορέα νοήματος και όχι σε μεμονωμένα γλωσσικά φαινόμενα. Παράλληλα, η επαφή των μαθητών/τριών με ποικίλα κειμενικά είδη διευρύνει το γλωσσικό τους ρεπερτόριο και ενισχύει τη συμμετοχή τους στις κοινωνικές πρακτικές του λόγου (Γούτσος, 2012).

Δεδομένων όλων των παραπάνω, η μελέτη και ανάλυση, στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας, των σατιρικών άρθρων που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο αποτελεί ίσως ιδανική επιλογή, καθώς καλύπτει ταυτόχρονα πολλαπλούς μαθησιακούς στόχους, τόσο

γλωσσικούς όσο και γενικότερους, και μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην κριτική γλωσσική επίγνωση των μαθητών/τριών. Στη συνέχεια, παρατίθενται ορισμένοι λόγοι που τεκμηριώνουν τη διδακτική καταλληλότητα και τη μαθησιακή αξία της επιλογής αυτής.

Αρχικά, η σάτιρα είναι το κατεξοχήν κειμενικό είδος που προϋποθέτει από τον/την αναγνώστη/στρια ένα ευρύ γνωστικό υπόβαθρο και καλή εικόνα της επικαιρότητας ή, στην περίπτωση παλαιότερων κειμένων, επίγνωση των κοινωνικών και ιστορικών συγκυριών της εποχής συγγραφής τους. Επιπλέον, απαιτεί διανοητική προσπάθεια προκειμένου, αφενός, να γίνουν αντιληπτές οι διακειμενικές αναφορές και, αφετέρου, να διατηρηθούν ταυτόχρονα τα πολλαπλά διαφοροτικά επίπεδα ανάγνωσης του κειμένου. Ως εκ τούτου, η τριβή με τα σατιρικά κείμενα εξασκεί τα παιδιά σε όλες αυτές τις επιμέρους δεξιότητες, καλώντας τα να «διαβάσουν ανάμεσα στις γραμμές».

Ο βασικός, έπειτα, εκφραστικός τρόπος της σάτιρας είναι η ειρωνεία, μια έννοια αρκετά δύσκολη στον προσδιορισμό και την κατανόησή της, ειδικά από νεαρά ή/και νευροαποκλίνοντα (neurodivergent) άτομα. Η ενασχόληση των ατόμων αυτών με τη σάτιρα μπορεί να ενισχύσει την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν και να ερμηνεύουν την ειρωνεία, προσφέροντάς τους, από τη μια πλευρά, πρόσβαση σε κείμενα που διαφορετικά θα παρέμεναν απρόσιτα και, από την άλλη, καλλιεργώντας την επίγνωση ότι «τα πράγματα δεν είναι πάντοτε όπως φαίνονται». Με τον τρόπο αυτό, συμβάλλει στη διαμόρφωση πιο κριτικών και υποψιασμένων αναγνωστών/στριών, αλλά και γενικότερα αποδεκτών/κτριών του προφορικού και γραπτού λόγου.

Όσον αφορά τις παραπλανητικές ψευδείς ειδήσεις, η έρευνα των Horne και Adali (2017) αμφισβητεί την ευρέως αποδεκτή υπόθεση ότι οι ψευδείς ειδήσεις μιμούνται τις αυθεντικές ειδήσεις και παραπλανούν τους/τις αναγνώστες/στριες που δεν ελέγχουν τις πηγές. Η συγκριτική ανάλυση ύφους και λεξιλογίου αυθεντικών, ψευδών και σατιρικών ειδήσεων έδειξε ότι οι ψευδείς ειδήσεις προσομοιάζουν περισσότερο τις σατιρικές παρά τις αυθεντικές ειδήσεις, ενώ η πειθώ τους βασίζεται σε ευρετικούς μηχανισμούς και όχι στη λογική ισχύ των επιχειρημάτων. Η μελέτη της γλώσσας και της δομής των σατιρικών ειδήσεων μπορεί, επομένως, να συμβάλει στην ανάπτυξη κριτικής άμυνας απέναντι στην παραπληροφόρηση και την προπαγάνδα.

Τέλος, η Fife (2016) επισημαίνει ότι η παιδαγωγική διερεύνηση των αντιδράσεων στη σάτιρα μπορεί να αποκαλύψει τόσο τους κινδύνους όσο και τα οφέλη της ως ρητορικής στρατηγικής. Παράλληλα, προτείνει η διδασκαλία να εστιάζει όχι μόνο στην ανάλυση των σατιρικών τεχνικών αλλά και στις αντιδράσεις που αυτές προκαλούν.

Για παράδειγμα, το χιούμορ και οι απρόσμενοι υφολογικοί συνδυασμοί της σάτιρας μπορούν να αποφορτίσουν αμφιλεγόμενα ζητήματα, διευκολύνοντας την προσέγγισή τους και ανοίγοντας νέες οπτικές (Fife, 2016: 322). Στο ίδιο πνεύμα, η Ermida (2012, όπ. αναφ. στο Prichard & Rucynski, 2019) υποστηρίζει ότι οι σατιρικές ειδήσεις μπορούν να «αφυπνίσουν» το κοινό, ενθαρρύνοντάς το να προβληματιστεί γύρω από σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα. Αντίστοιχα, ο Peters (2013) θεωρεί ότι οι σατιρικές ειδήσεις μπορούν

να ασκήσουν θετική επιρροή στην κοινωνία, ενισχύοντας τον μιντιακό γραμματισμό. Τα παραπάνω ευρήματα τεκμηριώνουν τη διδακτική αξία της σάτιρας και ενισχύουν την ανάγκη ένταξής της σε προγράμματα κριτικού γραμματισμού.

Η προσέγγιση του κριτικού γραμματισμού βρίσκει εφαρμογή στο πλαίσιο της παιδαγωγικής των πολυγλωσσισμών (multiliteracies: Kalantzis κ.ά., 2019), που επιδιώκει να επεκτείνει την κριτική και κοινωνικά προσανατολισμένη διάσταση της γλωσσικής διασκαλίας στις νέες μορφές λόγου και επικοινωνίας της ψηφιακής εποχής.

1.3. Πολυγλωσσισμοί

Κεντρική έννοια στην παιδαγωγική των πολυγλωσσισμών είναι το Σχέδιο (Design), το οποίο περιλαμβάνει τρεις διαστάσεις: το Σχεδιασμένο (Designed), τον Σχεδιασμό (Designing) και το Ανασχεδιασμένο (Redesigned) (Cope & Kalantzis, 2009: 175–178). Το Σχεδιασμένο αφορά το σύνολο των διαθέσιμων πόρων (resources) που, εντός του εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου, αξιοποιούνται για την παραγωγή νοήματος. Ο Σχεδιασμός αναφέρεται στη διαδικασία αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων νοήματος, προκειμένου να παραχθεί λόγος. Το Ανασχεδιασμένο αφορά τη δημιουργία ενός νέου σχεδιασμένου σε διαφορετικό ιστορικο-πολιτισμικό πλαίσιο. Η έννοια του Σχεδίου υλοποιείται στη σχολική πράξη μέσω τεσσάρων αλληλοεξαρτώμενων και αλληλοεπικαλυπτόμενων επιπέδων, τα οποία δεν ακολουθούν γραμμική πορεία, επιτρέποντας στον/στην εκπαιδευτικό να σχεδιάζει και να δρα δημιουργικά (Kalantzis κ.ά., 2019: 89–110· Κουτσογιάννης, 2017: 299–304):

- το *Βιώνοντας* (experiencing), που διακρίνεται σε *βιώνοντας το γνωστό* (experiencing the known) και *βιώνοντας το νέο* (experiencing the new). Στην πρώτη περίπτωση, αξιοποιούνται οι ήδη υπάρχουσες σχολικές και εξωσχολικές (κειμενικές) εμπειρίες των μαθητών/τριών, ενώ στη δεύτερη, έρχονται σε επαφή με νέα κείμενα, καταστάσεις και μορφές γραμματισμού.
- το *Εννοιολογώντας* (conceptualizing), στο οποίο οι μαθητές/τριες καλούνται να κατανοήσουν πώς συγκεκριμένοι γλωσσικοί και σημειωτικοί μηχανισμοί συμβάλλουν στην παραγωγή και την κατανόηση νοήματος. Διακρίνεται σε *εννοιολογώντας με ορολογία* (conceptualizing by naming) και *εννοιολογώντας με θεωρία* (conceptualizing with theory).
- το *Αναλύοντας* (analyzing), που διακρίνεται σε δύο διαδικασίες. Η πρώτη, *αναλύοντας λειτουργικά* (analyzing functionally), εστιάζει στους λογικούς συσχετισμούς των κειμένων. Η δεύτερη, *αναλύοντας κριτικά* (analyzing critically), αφορά την κριτική ερμηνεία ενός κειμένου εντός του κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου στο οποίο παράγεται.
- το *Εφαρμόζοντας* (applying), που μπορεί να πραγματοποιηθεί σε δύο μορφές. Η πρώτη, *εφαρμόζοντας κατάλληλα* (applying properly), αναφέρεται στην αξιοποίηση της κατακτημένης γνώσης σε πραγματικές καθημερινές περιστάσεις. Η δεύτερη, *εφαρμόζοντας*

δημιουργικά (applying creatively), δίνει έμφαση στη μεταφορά ή/και στη δημιουργία ενός (προφορικού, γραπτού ή/και πολυτροπικού) κειμένου από ένα κοινωνικοπολιτισμικό και επικοινωνιακό πλαίσιο σε ένα άλλο.

2. Διδακτική εφαρμογή

2.1. Πλαίσιο

Η διδακτική εφαρμογή πραγματοποιήθηκε από την πρώτη συγγραφέα, η οποία υπηρετεί ως καθηγήτρια φιλόλογος σε Γυμνάσιο της Κω, τον Δεκέμβριο του 2023, σε τμήμα της Γ' τάξης. Το συγκεκριμένο τμήμα αποτελούνταν από 24 μαθητές και μαθήτριες και η σύστασή του ήταν αντιπροσωπευτική του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου και της περιοχής, τόσο μαθησιακά όσο και εθνικά και κοινωνικο-οικονομικά. Η εφαρμογή πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα διδασκαλίας και στο εργαστήριο πληροφορικής, και είχε διάρκεια 5 διδακτικές ώρες. Για τις δραστηριότητες υιοθετήθηκε η ομαδοσυνεργατική μέθοδος.

Για την υλοποίηση του διδακτικού σεναρίου επιλέχθηκαν οκτώ κείμενα από το διαδίκτυο: τρεις ειδήσεις που δημοσιεύτηκαν σε έγκυρες ειδησεογραφικές πηγές και πέντε σατιρικές ειδήσεις από χιουμοριστικές ιστοσελίδες (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Το κειμενικό υλικό που αξιοποιήθηκε στη διδακτική παρέμβαση

Κείμενο	Πηγή	Είδος είδησης	Κριτήριο επιλογής
Δεκάδες ακυρώσεις πτήσεων λόγω χιονόπτωσης στο αεροδρόμιο Σίπχολ του Άμστερνταμ	<i>Ert News</i> https://www.ertnews.gr/roi-idiseon/dekades-akyroseis-ptiseon-logo-xionoptosis-sto-aerodromio-sipxol-tou-amsternam/	αληθινή	συνάφεια με μία από τις υπό εξέταση σατιρικές ειδήσεις
Κουβέιτ: Ιδιοκτήτης εστιατορίου κολλούσε ψεύτικα πλαστικά μάτια στα ψάρια για να φαίνονται φρέσκα	<i>Πρώτο Θέμα</i> https://www.protothema.gr/world/article/817687/kouveit-idioktitis-estiatoriou-kollouse-pseutika-plastika-matia-sta-psaria-gia-na-fainodai-freska/	αληθινή	Εξωπραγματική φύση περιεχομένου
Ο Κυριάκος Μητσοτάκης με καπέλο και skate στο TikTok, για το Youth Pass	<i>Lifo</i> https://www.lifo.gr/now/politics/o-kyriakos-mitsotakis-me-kapelo-kai-skate-sto-tiktok-gia-youth-pass	αληθινή	Εντύπωση μη αυθεντικότητας περιεχομένου

Υπερπολογιστής της NASA κατέρρευσε προσπαθώντας να αποκρυπτογραφήσει τα νέα τιμολόγια στο ρεύμα	<i>Βατράχι</i> https://tovatraxi.com/business/katerreuse-yperypologistis-tis-nasa/	σατιρική	<ul style="list-style-type: none"> • ποικιλία ως προς το θέμα των «ειδήσεων» • πολιτικά ουδέτερα θέματα
Οπαδική βία: Αυστηρή ανακοίνωση ότι ίσως προχωρήσει και σε λίγο πιο αυστηρές ανακοινώσεις ανακοίνωσε η κυβέρνηση	<i>Βατράχι</i> https://tovatraxi.com/politics/opadiki-bia-austhrh-anakoinosi/	σατιρική	
Παρεξήγηση με τη Μόνικα Μπελούτσι, προσβλήθηκαν οι Θεσσαλονικείς που πήγε τόσο πρόχειρα ντυμένη στο φεστιβάλ	<i>Κουλούρι</i> https://www.tokoulouri.com/culture/underdressed/	σατιρική	<ul style="list-style-type: none"> • ποικιλία ως προς το θέμα των «ειδήσεων» • πολιτικά ουδέτερα θέματα
Τρία κιλά ελαφρύτερος αισθάνεται 38χρονος που διάβασε για διαλειμματική νηστεία χθες το βράδυ	<i>Κουλούρι</i> https://www.tokoulouri.com/science/intermittent/	σατιρική	
Κύπριος συνελήφθη στο αεροδρόμιο Heathrow με 90 σαμπουάν ξενοδοχείου στη βαλίτσα	<i>Ξεροτήανα Πάφου</i> https://xeroteana.com/%ce%ba%cf%8d%cf%80%cf%81%ce%b9%ce%bf%cf%82-%cf%83%cf%85%ce%bd%ce%b5%ce%bb%ce%ae%cf%86%ce%b8%ce%b7-%cf%83%cf%84%ce%bf-%ce%b1%ce%b5%cf%81%ce%bf%ce%b4%cf%81%cf%8c%ce%bc%ce%b9%ce%bf-heathrow-%ce%bc%ce%b5/	σατιρική	

Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων της διδακτικής παρέμβασης βασίστηκε σε προηγούμενη ανάλυση των παραπάνω κειμένων από την εκπαιδευτικό (βλ. Ρέντζιου, 2024).⁵ Για την ανάλυση αξιοποιήθηκε ένα συνθετικό αναλυτικό πλαίσιο, το οποίο συνδύασε στοιχεία από την Κριτική Ανάλυση Λόγου, και ειδικότερα την κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση του Fairclough (1992), με εστίαση στη διακειμενικότητα (intertextuality),⁶ τη Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Halliday (1994), το μοντέλο της Ermida (2012) για την αναγνώριση των σατιρικών ειδήσεων και τη Γενική Θεωρία του Γλωσσικού Χιούμορ (General

Theory of Verbal Humor: Attardo, 2001). Το συνδυαστικό αυτό πλαίσιο επέτρεψε μια πολυεπίπεδη προσέγγιση των επιλεγμένων σατιρικών κειμένων, καθώς κάθε επιμέρους εργαλείο φωτίζει διαφορετικές, αλλά αλληλένδετες, πτυχές: τη σχέση λόγου και ιδεολογίας, τη λειτουργία των γλωσσικών επιλογών στη νοηματοδότηση, τους μηχανισμούς της σάτιρας και τη γνωσιακή διάσταση του χιούμορ.

Με γνώμονα τα παραπάνω θεωρητικά και αναλυτικά εργαλεία, σχεδιάστηκαν οι δραστηριότητες του διδακτικού σεναρίου, των οποίων οι επιμέρους στόχοι ήταν οι εξής:

1. να γνωρίσουν οι μαθητές/τριες το κειμενικό είδος της σάτιρας και να κατανοήσουν τον σκοπό και τη λειτουργία του·
2. να αντιληφθούν ότι το χιούμορ, εκτός από την ψυχαγωγία, μπορεί να λειτουργήσει και ως μέσο κοινωνικής και πολιτικής κριτικής·
3. να εξοικειωθούν με τη δομή ενός διαδικτυακού άρθρου και να προβληματιστούν σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν, στην πρόσληψή του από τον/την αναγνώστη/στρια, στοιχεία όπως οι συνοδευτικές εικόνες, η διάταξη και η συνολική οπτική οργάνωση της ιστοσελίδας όπου δημοσιεύεται·
4. να εξασκηθούν στον εντοπισμό των ιδιαίτερων υφολογικών και λεξιλογικών χαρακτηριστικών του δημοσιογραφικού λόγου και να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο αυτά διαμορφώνουν τις προσδοκίες του/της αναγνώστη/στριας για το περιεχόμενο του κειμένου·
5. να προβληματιστούν σχετικά με την εγκυρότητα των ειδήσεων που λαμβάνουν σε καθημερινή βάση και με την ευκολία διάδοσής τους μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ)·
6. να καταστούν πιο κριτικοί/ές και συνειδητοποιημένοι/ες αναγνώστες/στριες των διαδικτυακών κειμένων.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι δραστηριότητες μέσα από τις οποίες επιχειρήθηκε η επίτευξη των παραπάνω στόχων.

2.2. Στάδια πολυγραμματισμών

2.2.1. Βιώνοντας

Οι μαθητές/τριες είχαν ενημερωθεί από το προηγούμενο μάθημα ότι θα εργάζονταν σε ομάδες με αντικείμενο τις διαδικτυακές ειδήσεις. Είχε προηγηθεί συζήτηση για τις ψευδείς ειδήσεις, από την οποία προέκυψε ότι ήταν εξοικειωμένοι/ες με τον όρο *fake news* και ότι οι περισσότεροι/ες θεωρούσαν πως μπορούν να τις αναγνωρίσουν. Δεν ήταν, ωστόσο, σε θέση να αναφέρουν συγκεκριμένα μορφοσυντακτικά, λεξιλογικά ή υφολογικά χαρακτηριστικά που θα τους/τις βοηθούσαν να τις διακρίνουν από τις αυθεντικές.⁷ Όσον αφορά το ιδιαίτερο είδος των χιουμοριστικών/σατιρικών ειδήσεων, το σύνολο των μαθητών/τριών δήλωσαν πλήρη άγνοια. Επιπλέον, δεν γνώριζαν ούτε *Το Κουλούρι* ούτε *Το*

Βατράχι, τις δύο γνωστότερες στο ελληνόφωνο διαδίκτυο ηλεκτρονικές εφημερίδες που παράγουν και δημοσιεύουν τέτοιου είδους κείμενα. Μέσα από κατευθυνόμενο διάλογο, στον οποίο τα παιδιά ρωτήθηκαν για τα μέσα που χρησιμοποιούν για την ενημέρωσή τους, προέκυψε ότι κανένα δεν παρακολουθεί τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων, ούτε επισκέπτεται ιστοσελίδες εφημερίδων για να διαβάσει τα δημοσιευμένα άρθρα. Αντίθετα, πρώτο σε προτίμηση μέσο ενημέρωσής τους φάνηκε να είναι το TikTok (15 άτομα ανέφεραν ότι το χρησιμοποιούν), ακολουθούμενο από το Instagram (αναφέρθηκε από 13 άτομα), ενώ όλα τα παιδιά δήλωσαν ότι ενημερώνονται και έμμεσα από τους γονείς τους για ζητήματα της επικαιρότητας.

2.2.2. Εννοιολογώντας

Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν σε πέντε ομάδες, με προσπάθεια η σύνθεση καθεμιάς να είναι ανομοιογενής και το επίπεδο των ομάδων περίπου ισοδύναμο. Σε κάθε ομάδα δόθηκε ένας χρωματιστός φάκελος με λάστιχο, ο οποίος περιείχε α) τα οκτώ επιλεγμένα κείμενα σε ξεχωριστές, έγχρωμες φωτοτυπίες, ώστε να είναι ευδιάκριτες οι εικόνες, χωρίς, ωστόσο, να είναι εμφανής η πηγή προέλευσής τους, και β) δύο φύλλα εργασίας.

Κάθε ομάδα κλήθηκε να μελετήσει προσεκτικά τα οκτώ κείμενα. Δόθηκε χρόνος να συζητήσουν μεταξύ τους, προκειμένου να καταλήξουν στο ποιες ειδήσεις είναι αληθινές και ποιες ψεύτικες/σατιρικές και να το σημειώσουν στο πινακάκι της πρώτης δραστηριότητας του φύλλου εργασίας 1 (βλ. ενδεικτικά εικόνα 3, Παράρτημα).

Όλες οι ομάδες κατάφεραν να αναγνωρίσουν ορθά ως σατιρικές μόνο τις ειδήσεις *Η Μόνικα Μπελούτσι στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης και Διαλειμματική νηστεία*. Από τις υπόλοιπες τρεις, τις ειδήσεις *Υπερυπολογιστής NASA* και *Οπαδική βία* τις αναγνώρισαν ορθά μόνο οι τρεις από τις πέντε ομάδες, ενώ όσον αφορά την είδηση *Σύλληψη σε αεροδρόμιο*, μία από τις πέντε ομάδες την έκρινε ως αυθεντική ενώ οι υπόλοιπες την αναγνώρισαν ορθά ως σατιρική.

Όσον αφορά τις αυθεντικές ειδήσεις, η μόνη που αναγνωρίστηκε με ευκολία από όλες τις ομάδες ήταν η είδηση *Καθυστερήση πτήσεων*. Την είδηση *Μητσοτάκης, Tik Tok*, αντίθετα, την αξιολόγησαν ως αληθινή μόνο οι τρεις από τις πέντε ομάδες, οι οποίες ανέφεραν πως ορισμένα μέλη είχαν ήδη δει την είδηση στο TikTok και γνώριζαν ότι ήταν αυθεντική· διαφορετικά, όπως δήλωσαν, θα την είχαν θεωρήσει μη γνήσια. Τέλος, την είδηση *Ψεύτικα μάτια ψαριών*, μόνο μία από τις πέντε ομάδες κατάφερε να την αναγνωρίσει ως αληθινή, καθώς οι υπόλοιπες θεώρησαν πως πρόκειται για χιουμοριστική/ ψεύτικη είδηση. Να σημειωθεί, επίσης, ότι μόνο μία από τις πέντε ομάδες κατάφερε να αναγνωρίσει με απόλυτη ακρίβεια σωστά τόσο τις ψευδείς όσο και τις αυθεντικές ειδήσεις.

Αφού καταγράφηκαν τα αποτελέσματα στον πίνακα και αποκαλύφθηκε ποιες ειδήσεις ήταν αληθινές και ποιες όχι, οι ομάδες κλήθηκαν να συμπληρώσουν τις τρεις επόμενες δραστηριότητες του φύλλου εργασίας 1:

1. Ποια στοιχεία σας βοήθησαν να αναγνωρίσετε ότι δεν πρόκειται για αληθινές/αυθεντικές ειδήσεις; Δώστε ενδεικτικά παραδείγματα (ως προς το ύφος, το λεξιλόγιο, το περιεχόμενο κ.λπ.).
2. Ποια ήταν τα στοιχεία που θα μπορούσαν να σας κάνουν να πιστέψετε πως πρόκειται για αληθινές/αυθεντικές ειδήσεις με μια πρώτη ματιά;
3. Η συνοδευτική εικόνα κάθε είδησης σας βοήθησε καθόλου να διακρίνετε τις ψευδείς από τις αληθινές ειδήσεις; Σχολιάστε με συντομία.

Λόγω περιορισμένου χρόνου, έγινε αναπροσαρμογή της αρχικής σκέψης να μελετήσουν και να αναλύσουν όλες οι ομάδες όλες τις ειδήσεις και, αντίθετα, ανατέθηκε μία σατιρική είδηση σε κάθε ομάδα, με την προϋπόθεση ότι η συγκεκριμένη ομάδα την είχε ήδη αναγνωρίσει ως μη αυθεντική. Ακολουθεί συνοπτική παρουσίαση των σχολίων ανά ομάδα.

Ομάδα 1, είδηση: Η Μόνικα Μπελούτσι στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης

Ως στοιχεία που βοήθησαν στην αναγνώριση της είδησης ως μη αυθεντικής, τα παιδιά ανέφεραν την υπερβολή στις υποτιθέμενες δηλώσεις μιας δημοσιογράφου — ότι έστι ντύνεται για να πάει στο γυμναστήριο — και του συναδέλφου της, ο οποίος συμπλήρωνε ότι τόσο casual ντύνεται μόνο για να κοιμηθεί. Επισήμαναν, επίσης, την κάπως σουρεαλιστική εικόνα μιας τόσο γνωστής σταρ, όπως η Μόνικα Μπελούτσι, να τρώει σε σουβλατζίδικο της πόλης, θεωρώντας το εξαιρετικά απίθανο να έχει συμβεί.

Το ενδιαφέρον στοιχείο εδώ είναι ότι, όπως σημείωσαν τα παιδιά, ο βασικός λόγος που θεώρησαν την είδηση ως μη αυθεντική ήταν ότι η Μαρία Κάλλας α) δεν ζει και β) δεν είναι ηθοποιός, οπότε δεν μπορεί να έκανε το 2024 πρεμιέρα κάποια ταινία της. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα παιδιά δεν γνώριζαν ποια είναι η Μαρία Κάλλας και έλαβαν τις βασικές πληροφορίες για τη ζωή και την καλλιτεχνική της ιδιότητα από την εκπαιδευτικό, έπειτα από σχετικές απορίες που εξέφρασαν.

Όπως προκύπτει, τα παιδιά οδηγήθηκαν σε μεγάλο βαθμό τυχαία στη σωστή απάντηση, ότι δηλαδή η είδηση δεν ήταν γνήσια, καθώς ο βασικός συλλογισμός στον οποίο στηρίχθηκαν δεν ήταν έγκυρος.

Ως προς τα στοιχεία που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν παραπλανητικά, η ομάδα σημείωσε ότι με μια πρώτη ανάγνωση και ιδίως διαβάζοντας μόνο την αρχική πρόταση, σύμφωνα με την οποία η Μόνικα Μπελούτσι επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη, η είδηση φαίνεται πειστική και δεν αποκαλύπτει κάτι ύποπτο ή παράλογο.

Σε ό,τι αφορά το τελευταίο ερώτημα, δηλαδή κατά πόσο η συνοδευτική εικόνα συνέβαλε στην αναγνώριση της είδησης ως μη αληθινής, φάνηκε και πάλι ότι τα περισσότερα χιουμοριστικά στοιχεία του κειμένου διέφυγαν από τα παιδιά. Σημείωσαν ότι η εικόνα έπαιξε καθοριστικό ρόλο, καθώς απεικονίζει τη γνωστή ηθοποιό με κοστούμι, το οποίο, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί πρόχειρη ενδυμασία. Πρόσθεσαν, μάλιστα, ότι αν δεν υπήρχε η εικόνα που διαψεύδει τον ισχυρισμό περί πρόχειρου ντυσίματος, ενδεχομένως να είχαν πιστέψει πως η είδηση ήταν αληθινή.

Ομάδα 2, είδηση: Υπερυπολογιστής NASA

Στα στοιχεία που βοήθησαν στη σωστή αξιολόγηση της συγκεκριμένης είδησης, τα παιδιά σημείωσαν ότι α) δεν παρατίθεται πουθενά κάποια πηγή, β) σε αρκετά σημεία υπάρχουν στοιχεία υπερβολής και αναφέρονται γεγονότα που είναι μάλλον απίθανο να συμβούν, γ) το ύφος δεν αντιστοιχεί σε σοβαρό δημοσιογραφικό κείμενο και δ) σε ορισμένα σημεία το κείμενο, όπως έγραψαν, «καταντά δυσνόητο με τις άσχετες αναφορές που κάνει και την αλλαγή θέματος».

Είναι προφανές ότι και εδώ, τα παιδιά δεν αναγνώρισαν τα χιουμοριστικά στοιχεία, καθώς δεν αντιλήφθηκαν τις διακειμενικές αναφορές, όπως τον στίχο «άσπρα, κόκκινα, κίτρινα, μπλε, караβάκια στο Αιγαίο...»,⁸ τον οποίο εξέλαβαν ως απότομη και ακατανόητη αλλαγή θέματος. Επιπλέον, οι γνωσιακές αντιθέσεις στις οποίες στηρίζεται το χιούμορ του κειμένου το έκαναν για τα παιδιά περισσότερο ενοχλητικό παρά κατανοητό.

Στα παραπλανητικά στοιχεία αναφέρθηκαν κυρίως στη συνοδευτική εικόνα η οποία προσδίδει αξιοπιστία στο κείμενο, όπως και στην αναγραφή της ημερομηνίας που θυμίζει αυθεντική είδηση. Τέλος, θεώρησαν ότι ο τίτλος του άρθρου θα μπορούσε να εκληφθεί ως τίτλος αληθινής είδησης.

Σε ό,τι αφορά τον ρόλο της εικόνας στην αναγνώριση, φάνηκε ότι δεν βοήθησε καθόλου, καθώς αποτέλεσε το κύριο παραπλανητικό στοιχείο.

Ομάδα 3, είδηση: Οπαδική βία

Η ομάδα που ασχολήθηκε με την συγκεκριμένη είδηση (βλ. εικόνα 4 στο Παράρτημα) αναφέρει στα βοηθητικά στοιχεία το ύφος που δεν μοιάζει αρκετά σοβαρό για την περίπτωση και συγκεκριμένα κάποιες «γελοίες», όπως τις χαρακτήρισαν τα παιδιά, εκφράσεις όπως «θυμωμένη φατσούλα, για να πληγώσει τα συναισθήματα των χούλιγκαν» καθώς επίσης και την επανάληψη της λέξης «ανακοίνωση» («αυστηρή ανακοίνωση ότι ίσως προχωρήσει και σε λίγο πιο αυστηρές ανακοινώσεις ανακοίνωσε η κυβέρνηση»).

Ως παραπλανητικά στοιχεία τα παιδιά ανέφεραν α) την εικόνα, η οποία, όπως σημείωσαν, φαίνεται επίσημη και δημιουργεί την προσδοκία ότι θα ακολουθήσει μια σοβαρή είδηση, και β) τη μορφή του κειμένου, που προσομοιάζει σε αυθεντικό δημοσιογραφικό άρθρο, ιδιαίτερα λόγω του υπερσυνδέσμου με το «σχετικό θέμα», το οποίο χαρακτήρισαν «αρκετά πειστικό»

Και σε αυτή την περίπτωση, η εικόνα δεν φαίνεται να συνέβαλε καθόλου στην αναγνώριση της είδησης ως μη αυθεντικής.

Ομάδα 4, είδηση: Σύλληψη Κύπριου σε αεροδρόμιο

Ως στοιχεία που βοήθησαν στην επιτυχή αναγνώριση της σάτιρας, τα παιδιά της τέταρτης ομάδας ανέφεραν: α) τις ιδιαίτερα ανεπίσημες εκφράσεις που χρησιμοποιούνται, β) την υπερβολή στον αριθμό των αντικειμένων που υποτίθεται ότι μετέφερε ο Κύπριος στις βαλίτσες του, γ) το γεγονός ότι ο συντάκτης του άρθρου δεν υπογράφει με το όνομά του

αλλά με ένα χιουμοριστικό ψευδώνυμο (*SuperKokos*) και δ) τις πολλές περιττές πληροφορίες, που θεώρησαν ότι σε ένα αυθεντικό άρθρο θα είχαν αποφευχθεί ώστε να μην κουράσουν τους/τις αναγνώστες/στριες.

Στα στοιχεία που κάνουν τη σατιρική είδηση να μοιάζει με αυθεντική, τα παιδιά συμπεριέλαβαν τον τίτλο, τη γενικότερη δομή και τη φωτογραφία, σχολιάζοντας πως παραπέμπουν όλα σε επίσημο άρθρο. Αξιοσημείωτο σε σχέση με τη φωτογραφία είναι ότι τα παιδιά δεν θεώρησαν αποκαλυπτικό στοιχείο της σάτιρας τη λεπτομέρεια της ανοιχτής βαλίτσας με το ρολό χαρτιού υγείας, το οποίο φαίνεται να έχει προστεθεί από τον συντάκτη της «είδησης». Αυτό συνέβη είτε γιατί δεν το παρατήρησαν είτε γιατί το θεώρησαν απλώς ως οπτικό τεκμήριο που στηρίζει τον ισχυρισμό του άρθρου. Συνεπώς, η φωτογραφία και σε αυτή την περίπτωση αξιολογήθηκε ως μη βοηθητική για την αναγνώριση της μη γνησιότητας της είδησης.

Ομάδα 5, είδηση: Διαλειμματική νηστεία

Ως στοιχεία που τους έκαναν να υποψιαστούν ότι δεν πρόκειται για σοβαρό δημοσίευμα, τα παιδιά ανέφεραν: α) τα υπερβολικά γρήγορα αποτελέσματα που υπόσχεται η «δίαιτα», β) την απουσία υπογραφής του συντάκτη, γ) τη χρήση ανεπίσημων εκφράσεων και, δ) το γεγονός ότι η πηγή είναι το *Κουλούρι*.⁹

Ως αληθοφανή στοιχεία, τα παιδιά επισήμαναν: α) το γεγονός ότι η διαλειμματική νηστεία αποτελεί δημοφιλές trend της εποχής και συνεπώς έχουν συνηθίσει να συναντούν σχετικές αναφορές που εκθειάζουν τα οφέλη της, και β) την παρουσία συγκεκριμένων εκφράσεων που δίνουν την εντύπωση επιστημονικής ακρίβειας, όπως η φράση «καίει λίπος αντί για υδατάνθρακες όσο βρίσκεται στις ώρες νηστείας».

Και σε αυτή την περίπτωση, η εικόνα δεν αποδείχθηκε καθόλου βοηθητική, καθώς θα μπορούσε να συνοδεύει ένα σοβαρό άρθρο υγείας για τη συγκεκριμένη δίαιτα.

2.2.3. Αναλύοντας

Αφού παρουσίασε κάθε ομάδα, με συντομία, στην ολομέλεια όσα είχε σημειώσει αναφορικά με την είδηση που της είχε ανατεθεί και συζητήθηκαν οι κοινές παρατηρήσεις, τα παιδιά κλήθηκαν να συμπληρώσουν την τέταρτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας 1, που τους ζητούσε να κατατάξουν τις πέντε ψευδείς/σατιρικές ειδήσεις σε σειρά, ξεκινώντας από τη λιγότερο και καταλήγοντας στην περισσότερο αληθοφανή είδηση.

Τα αποτελέσματα έχουν μεγάλο ενδιαφέρον, καθώς καμία ομάδα δεν δείχνει να συμφωνεί με κάποια άλλη ως προς τις ακραίες θέσεις της λίστας: αυτές της ελάχιστα αληθοφανούς είδησης (θέση 1) και της πάρα πολύ αληθοφανούς είδησης (θέση 5). Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη θέση, εκείνη της λιγότερο πειστικής είδησης την οποία δεν δυσκολεύτηκαν σχεδόν καθόλου να ξεχωρίσουν, ισοψηφούν η είδηση με τη διαλειμματική νηστεία και η είδηση με τη Μόνικα Μπελούτσι στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης με 2 ψήφους η καθεμία. Στην πέμπτη θέση, αυτή της πιο πειστικής, με το μεγαλύτερο βαθμό

δυσκολίας ως προς την αναγνώρισή της, ξεχώρισε η είδηση για την οπαδική βία, με μόλις, όμως δύο ψήφους. Στη συνέχεια, ζητήθηκε από κάθε ομάδα να συμπληρώσει στο φύλλο εργασίας 2 το πεδίο που αφορά την είδηση που είχαν αναλάβει να αναλύσουν στο στάδιο του *εννοιολογώντας*, δηλώνοντας ποιο πιστεύουν πως είναι το αντικείμενο της σάτιρας στη συγκεκριμένη σατιρική είδηση. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα παιδιά κατάφεραν με αρκετή επιτυχία να εντοπίσουν το αντικείμενο της σάτιρας. Στον Πίνακα 2 παρατίθενται τα αυθεντικά σχόλια των παιδιών ανά ομάδα/είδηση.

Πίνακας 2: Είδηση-αντικείμενο σάτιρας

Είδηση	Αντικείμενο σάτιρας
«Μόνικα Μπελούτσι στο φεστιβάλ Θεσ/νίκης» (Ομάδα 1)	<i>Στο συγκεκριμένο παράδειγμα η είδηση σατιρίζει τους Θεσσαλονικείς, επειδή υπάρχει η «φήμη» ότι, ιδιαίτερα οι γυναίκες, στη Θεσσαλονίκη ντύνονται έντονα και επίσημα οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας.</i>
«Σύλληψη Κύπριου στο αεροδρόμιο» (Ομάδα 2)	<i>Σατιρίζει τους τσιγκούνηδες που κλέβουν από τα ξενοδοχεία.</i>
«Οπαδική βία» (Ομάδα 3)	<i>Δεν παίρνει μέτρα η κυβέρνηση για να μετριάσει την οπαδική βία. Σατιρίζει τη στάση της κυβέρνησης.</i>
«Υπερυπολογιστής ΝΑΣΑ» (Ομάδα 4)	<i>Σατιρίζονται οι υψηλές τιμές του ρεύματος και η έλλειψη αντιδράσεων από τη μεριά της κυβέρνησης.</i>
«Διαλειμματική νηστεία» (Ομάδα 5)	<i>Σατιρίζει τις δίαιτες και αυτούς που τις ακολουθούν και νομίζουν ότι είναι θαυματουργές, χωρίς όμως να ακολουθούν κάποιο πρόγραμμα γυμναστικής.</i>

Τέλος, όλες οι ομάδες κλήθηκαν να συμπληρώσουν την τελευταία δραστηριότητα του φύλλου εργασίας 1, απαντώντας στην ερώτηση:

Πώς θα χαρακτηρίζατε τις μη αυθεντικές/ψευδείς ειδήσεις που διαβάσατε; Ποιος πιστεύετε πως είναι ο σκοπός του δημιουργού τους; (Να παραπλανήσει/ παραπληροφορήσει; Να διασκεδάσει; Άλλο;). Μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις.

Να σημειωθεί, αρχικά, ότι τα παιδιά στην ερώτηση αυτή δεν περιορίστηκαν στα συγκεκριμένα μόνο παραδείγματα, αλλά μίλησαν πιο γενικά για το είδος των σατιρικών ειδήσεων. Σε κάποιες περιπτώσεις, αναφέρθηκαν και στην ευρύτερη κατηγορία των ψευδών ειδήσεων – όχι πάντα διαχωρίζοντας απολύτως το ένα είδος από το άλλο.

Πιο συγκεκριμένα, στο σύνολό τους αναγνώρισαν τόσο την πρόθεση των σατιρικών κειμενογράφων να διασκεδάσουν το κοινό τους όσο και την κριτική που υποκρύπτεται πίσω από το χιούμορ. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, και η πρόθεση παραπλάνησης ή/και προπαγάνδας, η απόπειρα συκοφάντησης συγκεκριμένων προσώπων, το έμμεσο «πλασάρισμα» λανθασμένων προτύπων (βλ. εικόνα 5 στο Παράρτημα). Σχεδόν όλες οι ομάδες ανέφεραν ότι βασικός σκοπός των δημιουργών τέτοιων κειμένων είναι να προσελκύσουν την προσοχή του κοινού και να συγκεντρώσουν προβολές (views).

Ανάμεσα στις πιο ενδιαφέρουσες μεμονωμένες απόψεις που εκφράστηκαν ήταν: α) ότι οι δημιουργοί τέτοιων κειμένων χρησιμοποιούν τη σάτιρα για να υποδείξουν και να καταδικάσουν μη αποδεκτές συμπεριφορές· μια θέση που παραπέμπει στη διαπίστωση ότι το χιούμορ λειτουργεί, μεταξύ άλλων, και ρυθμιστικά στην κοινωνία, καθώς μέσω της διακωμώδησης επισημαίνει τις ανεπιθύμητες συμπεριφορές και απαιτεί τη συμμόρφωση προς τη νόρμα, και β) ότι η επιτυχής παραπλάνηση μερίδας του αναγνωστικού κοινού προσδίδει φήμη στον/στη δημιουργό των σατιρικών ειδήσεων, ο/η οποίος/α απολαμβάνει την ικανοποίηση ότι κατάφερε να ξεγελάσει ένα ευρύ κοινό. Η άποψη αυτή συμφωνεί με τη διαπίστωση της Hay (2000) ότι το χιούμορ μπορεί να αυξήσει το κύρος και την επιρροή του/της αστειευόμενου/ης στο πλαίσιο της κοινότητας στην οποία ανήκει.

2.2.4. Εφαρμόζοντας

Για τη φάση του *Εφαρμόζοντας*, οι ομάδες μεταφέρθηκαν στο εργαστήριο πληροφορικής του σχολείου. Κάθε ομάδα είχε στη διάθεσή της έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή με σύνδεση στο διαδίκτυο. Μόλις τακτοποιήθηκαν τα παιδιά μπροστά στους υπολογιστές, μοιράστηκε σε κάθε ομάδα ένα φύλλο με τις οδηγίες της «αποστολής» τους:

Υποθέστε ότι αποφασίζετε ως μαθητές της Γ' Γυμνασίου τη δημιουργία μια σατιρικής εφημερίδας στο σχολείο μας.

Αφού διαλέξετε ένα θέμα της επικαιρότητας (μπορεί να αφορά κάποιο πρόσφατο γεγονός, κάποια πολιτική ή άλλη εξέλιξη στη χώρα μας ή διεθνώς, κάποια νέα τάση στα social media κ.λπ.), να γράψετε τη δική σας σατιρική είδηση που θα δημοσιευτεί στη νέα ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου. Να λάβετε υπόψη σας τα εξής:

- α) Διαλέξτε κάποιο θέμα που να προσφέρεται για σάτιρα και ξεκαθαρίστε ποιο ακριβώς θα είναι το αντικείμενο της δικής σας σάτιρας.
- β) Επιδιώξτε το κείμενό σας να μιμείται το στιλ της σοβαρής δημοσιογραφίας αρκετά ώστε ο/η αναγνώστης/στρια να πιστέψει έστω και λίγο ότι πρόκειται για αληθινή είδηση, εντάξτε όμως σταδιακά και στοιχεία υπερβολής ή/και παραλογοισμού που θα αφήνουν να διαφανεί ο σατιρικός/χιουμοριστικός του χαρακτήρας.
- γ) Φροντίστε η «είδησή» σας να συνοδεύεται από μια κατάλληλη εικόνα.

Οι εργασίες της κάθε ομάδας παρατίθενται στο παράρτημα (εικόνες 6-10).

3. Συζήτηση - συμπεράσματα

Οι στόχοι του διδακτικού σεναρίου επιτεύχθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, ως προς τους δύο πρώτους στόχους (κατανόηση της σάτιρας ως κειμενικού είδους και της λειτουργίας του χιούμορ ως μέσου κοινωνικής και πολιτικής κριτικής), τα παιδιά φάνηκαν να αντιλαμβάνονται πλήρως την κριτική διάσταση/λειτουργία του χιούμορ και να κατανοούν τη σάτιρα ως κειμενικό είδος. Ωστόσο, δεν συνέβη το ίδιο λίγο καιρό πριν, όταν στο μάθημα της Λογοτεχνίας, είχαν μελετήσει το σατιρικό κείμενο του Εμμανουήλ Ροΐδη, *Τα υαλοπωλεία*, παρά το γεγονός ότι τότε είχαν δοθεί αναλυτικές πληροφορίες για το λογοτεχνικό είδος του χρονογραφήματος και της σάτιρας.¹⁰

Ως προς τον τρίτο και τέταρτο στόχο (εξοικείωση με τη δομή και τα υφολογικά/λεξιλογικά χαρακτηριστικά του διαδικτυακού δημοσιογραφικού λόγου), τα παιδιά εντόπισαν και περιέγραψαν ικανοποιητικά τόσο τα στοιχεία δομής/μορφής των «ειδήσεων», όσο και τα υφολογικά/λεξιλογικά στοιχεία του κειμένου που έκαναν τη σατιρική είδηση να μοιάζει αληθινή. Ειδικότερα, συνειδητοποίησαν ότι α) η διάρθρωση της σελίδας, με τη συνοδευτική εικόνα, τον τίτλο σε μεγαλύτερη γραμματοσειρά και άλλες τυπικές λεπτομέρειες σοβαρών ειδησεογραφικών ιστότοπων, και β) συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, όπως η παθητική σύνταξη, η απουσία δείξης προσώπου, η χρήση «μαρτυριών» σε α' πρόσωπο και στερεοτυπικών εκφράσεων του δημοσιογραφικού λόγου (π.χ. «σύμφωνα με πληροφορίες», «μείνετε συντονισμένοι για ό,τι νεότερο»), ήταν ακριβώς τα στοιχεία που τους/τις οδήγησαν, σε ορισμένες περιπτώσεις, να θεωρήσουν τα κείμενα αυθεντικά.

Το γεγονός ότι τα παιδιά πράγματι εμπέδωσαν τα χαρακτηριστικά του δημοσιογραφικού λόγου που χρησιμοποιήθηκαν παραπλανητικά στα σατιρικά άρθρα (αντιλήφθηκαν, δηλαδή, τη συστατική διακειμενικότητα) επιβεβαιώνεται από τον τρόπο που τα χρησιμοποίησαν στη συνέχεια στα δικά τους κείμενα (βλ. Παράρτημα, εικόνες 6-10). Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση του χρονογραφήματος του Ροΐδη, τα περισσότερα παιδιά, παρά την προσπάθεια αναπαραγωγής των χιουμοριστικών/ειρωνικών στοιχείων σε δικά τους κείμενα, δεν είχαν καταφέρει να τα αξιοποιήσουν αποτελεσματικά, καταλήγοντας να γράφουν σοβαρά κείμενα-καταγγελίες, αντί για σατιρικά.

Όσον αφορά, τέλος, τον πέμπτο και έκτο στόχο (να καλλιεργήσουν κριτική στάση απέναντι στην εγκυρότητα των ειδήσεων και την εύκολη διάδοσή τους στα ΜΚΔ, καθώς και να ενδυναμωθούν ως πιο συνειδητοποιημένοι/ες αναγνώστες/στριες και χρήστες/στριες του διαδικτύου), τα παιδιά, μέσα από την ανάλυση των ψευδών/σατιρικών ειδήσεων, συνειδητοποίησαν ότι η επιφανειακή ανάγνωση ενός κειμένου – που συχνά μπορεί να περιορίζεται μόνο στον τίτλο – μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα ως προς το περιεχόμενο και την εγκυρότητά του. Διαπίστωσαν, επίσης, ότι η προσεκτική ανάγνωση/μελέτη του κειμένου μπορεί συνήθως να ανατρέψει την αρχική, παραπλανητική εντύπωση. Σε συζήτηση σχετικά με το τι αποκόμισαν από τη συγκεκριμένη διδακτική εφαρμογή, τα παιδιά στο σύνολό τους δήλωσαν ότι σίγουρα στο μέλλον θα είναι πιο υποψιασμένα και θα προσπαθούν να ελέγχουν τις πηγές των δημοσιευμάτων που διαβάζουν

στο διαδίκτυο. Επιπλέον, εξέφρασαν ότι αισθάνονται περισσότερο ικανά από πριν να διακρίνουν όχι μόνο τις σατιρικές ειδήσεις αλλά και τις «κλασικές» ψευδείς ειδήσεις.

Μέσα από τη διδακτική εφαρμογή προέκυψαν κάποιες ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Αρχικά επιβεβαιώθηκε ότι η δυσκολία διάκρισης των ψευδών/σατιρικών ειδήσεων δεν σχετίζεται με ελλιπή εξοικείωση με την τεχνολογία και τον ψηφιακό κόσμο, καθώς οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι απολύτως εξοικειωμένοι/ες τόσο με τη χρήση σύγχρονων ηλεκτρονικών συσκευών (κινητά τηλέφωνα, υπολογιστές, τάμπλετ κ.ά.), όσο και με τις διάφορες εφαρμογές και τα ΜΚΔ. Ωστόσο, δυσκολεύτηκαν περισσότερο από όσο αναμενόταν να διακρίνουν τις σατιρικές ειδήσεις — των οποίων την ύπαρξη αγνοούσαν — από τις αυθεντικές. Φάνηκε, λοιπόν, ότι τα παιδιά διαθέτουν γνώσεις για το «πώς» της ψηφιακής πραγματικότητας, αλλά υστερούν στο «γιατί» — μια δεξιότητα πληροφορικού γραμματισμού (information literacy)¹¹ απαραίτητη στην εποχή του Web 2.0 και της υπερπληθώρας πληροφοριών.

Μία ακόμη διαπίστωση είναι ότι σε αρκετές περιπτώσεις τα παιδιά δυσκολεύτηκαν από τη γλώσσα των κειμένων, τόσο σε επίπεδο λεξιλογίου όσο και ύφους, καθώς και από την αδυναμία κατανόησης των διακειμενικών αναφορών, γεγονός που τα εμπόδισε να αντιληφθούν το αστείο και τη χιουμοριστική/σατιρική διάσταση των κειμένων.

Στο τμήμα όπου πραγματοποιήθηκε η διδακτική εφαρμογή, τα πέντε από τα είκοσι τέσσερα παιδιά ήταν δεύτερης γενιάς μετανάστες/στριες αλβανικής καταγωγής, με πολύ καλό επίπεδο συνομιλιακής ευχέρειας στα ελληνικά. Από τα ελληνικής καταγωγής παιδιά, με εξαίρεση πέντε-έξι των οποίων οι γονείς διέθεταν ανώτερη/ανώτατη μόρφωση, τα περισσότερα προέρχονταν από μάλλον χαμηλού μορφωτικού επιπέδου οικογενειακά περιβάλλοντα. Η διαπίστωση, λοιπόν, μέσα από την επεξεργασία των κειμένων, ήταν ότι τα περισσότερα παιδιά αναγνώρισαν μεν επιτυχώς τα στοιχεία του δημοσιογραφικού λόγου, δεν μπόρεσαν όμως στις περισσότερες περιπτώσεις να αποκωδικοποιήσουν ικανοποιητικά το περιεχόμενό του. Παράλληλα, επιβαρυντικά ως προς την κατανόηση λειτούργησε και το γεγονός ότι τους έλειπε το γνωστικό υπόβαθρο που δεν τους επέτρεψε να αναγνωρίσουν ούτε τις διακειμενικές (π.χ. το στίχο «άσπρα, κόκκινα, κίτρινα, μπλε, караβάκια στο Αιγαίο...») αλλά ούτε και τις απλές πολιτισμικές αναφορές (π.χ. τη Μαρία Κάλλας).

Για την καλύτερη αξιολόγηση αυτού του ευρήματος, αξίζει να αναφέρουμε την έρευνα των Prichard και Rucynski (2019), η οποία έδειξε ότι φοιτητές/τριες από την Ιαπωνία που σπούδαζαν στις ΗΠΑ δυσκολεύονταν να αναγνωρίσουν τη σάτιρα, ακόμη και όταν αυτή προερχόταν από ιαπωνικά άρθρα μεταφρασμένα στα αγγλικά, σε αντίθεση με τους/τις αμερικανούς/ίδες συμφοιτητές/τριές τους. Η δυσκολία αυτή αποδίδεται τόσο στις γλωσσικές απαιτήσεις του είδους όσο και στην απουσία της σάτιρας από την ιαπωνική κουλτούρα. Διαπιστώθηκε ότι η εκπαίδευση στην κατανόηση του χιούμορ είχε θετικά αποτελέσματα, καθώς η πειραματική ομάδα που έλαβε σχετική διδασκαλία σημείωσε σαφώς καλύτερες επιδόσεις από την ομάδα ελέγχου.

Αντίστοιχα, στην παρούσα διδακτική εφαρμογή φαίνεται να ισχύουν παρόμοιες συνθήκες: α) τα παιδιά δεν ήταν εξοικειωμένα με το κειμενικό είδος των σατιρικών ειδήσεων, οι οποίες δεν φαίνεται να είναι δημοφιλείς στους εφηβικούς διαδικτυακούς κύκλους, γεγονός που δυσκόλεψε την αναγνώρισή τους· β) οι γνώσεις τους για διεθνούς φήμης πρόσωπα και γεγονότα προηγούμενων δεκαετιών ήταν ελλιπείς, με αποτέλεσμα να μην εντοπίζουν τις διακειμενικές αναφορές· και γ) παρόλο που είναι φυσικοί/ές ομιλητές/τριες της ελληνικής, ανεξαρτήτως εθνικής καταγωγής, το επίπεδο συνομιλιακής ευχέρειας είναι πολύ υψηλότερο από το επίπεδο κατανόησης/παραγωγής του πιο επίσημου γραπτού λόγου, ενώ παρουσιάζουν ελλείμματα λεξιλογίου, αγνοώντας συχνά ακόμη και σχετικά κοινές λέξεις. Επειδή η σάτιρα βασίζεται στο παιχνίδι των λέξεων και προϋποθέτει υψηλή γλωσσική επίγνωση, τα παραπάνω εμπόδισαν συχνά την κατανόηση του αστείου.

Τα παραπάνω ευρήματα αναδεικνύουν, παράλληλα, δυνατότητες περαιτέρω αξιοποίησης και προέκτασης του διδακτικού σεναρίου. Σε επίπεδο κειμενικού υλικού, θα είχε ενδιαφέρον να συμπεριληφθούν, εκτός από τις αυθεντικές και τις σατιρικές ειδήσεις, και άρθρα της κατηγορίας των ψευδών ειδήσεων, ώστε να πραγματοποιηθεί συγκριτική μελέτη των τριών ειδών. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να ζητηθεί από τα παιδιά να κατατάξουν τα κείμενα ανά κατηγορία και να επισημάνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές τους ως προς τη δομή, το ύφος, τις γλωσσικές επιλογές και τις στρατηγικές πειθούς των κειμένων.

Σε επίπεδο ανάλυσης, εκτός από τα χαρακτηριστικά του λόγου των κειμένων, θα μπορούσαν, όπως προτείνει η Fife (2016), να διερευνηθούν και οι αντιδράσεις του κοινού/των παιδιών στη σάτιρα. Στην παρούσα εφαρμογή αυτό επιχειρήθηκε σε κάποιο βαθμό. Για παράδειγμα, στην είδηση που αφορούσε την οπαδική βία, αρκετά παιδιά ανέφεραν ότι ένιωσαν γνήσιο θυμό απέναντι στα σατιριζόμενα πρόσωπα ή τους σατιριζόμενους θεσμούς και εξέφρασαν την ανάγκη να συζητήσουν το πρόβλημα της βίας στα γήπεδα, ενώ στην περίπτωση της διαλειμματικής νηστείας δήλωσαν ότι ένιωσαν μάλλον συμπάθεια για τον αφελή «ήρωα» της ιστορίας.

Θα μπορούσε, επιπλέον, να επιχειρηθεί ερμηνεία της διαφορετικής αντίδρασης στην κάθε είδηση. Για παράδειγμα, με ερωτήσεις όπως: *Ήταν αποκλειστικά το θέμα της είδησης ή υπήρξαν και άλλα χαρακτηριστικά του κειμένου που στη μία περίπτωση πυροδότησαν το θυμό ενώ στην άλλη τη συμπάθεια; Η προσωπική θέση του καθενός/της καθεμίας απέναντι στο ζήτημα επηρέασε την αντίδρασή του/της;*

Στο επίπεδο, τέλος, του *Εφαρμόζοντας*, θα μπορούσε να ζητηθεί από τα παιδιά να επιλέξουν ένα κείμενο, είτε σατιρικό, είτε αυθεντικά δημοσιογραφικό, είτε παραπλανητικό/προπαγανδιστικό (εφόσον θα έχουν συμπεριληφθεί και τέτοιου είδους κείμενα), και να χρησιμοποιήσουν το κεντρικό θέμα του για να δημιουργήσουν κείμενα των άλλων δύο ειδών. Για παράδειγμα, με βάση την είδηση της σύλληψης του Κύπριου στο αεροδρόμιο, να δημιουργήσουν α) ένα κείμενο σοβαρής δημοσιογραφίας, αναφορικά με κάποια σύλληψη σε αεροδρόμιο (π.χ. σύλληψη καταζητούμενου προσώπου ή σύλληψη λόγω διακίνησης απαγορευμένων ουσιών) και β) ένα άρθρο fake news που θα χρησιμοποιεί την

«είδηση» προπαγανδιστικά (π.χ. ψευδής ισχυρισμός για σύλληψη νεαρού μουσουλμάνου που μετέφερε όπλα/εκρηκτικούς μηχανισμούς).

Μια άλλη ιδέα θα ήταν να μετασηματίσουν την έντυπη είδηση σε τηλεοπτική, παρουσιάζοντάς την, ανά ομάδες, σε μορφή δελτίου ειδήσεων που θα βιντεοσκοπούσαν, δημιουργώντας τα αντίστοιχα ρεπορτάζ, με τις υποτιθέμενες συνεντεύξεις των «μαρτύρων». Κάποιο παιδί θα αναλάμβανε τη συγγραφή των κειμένων, άλλο τη σκηνοθεσία και άλλα θα υποδύονταν τους ρόλους του ρεπόρτερ, του «μάρτυρα», του εκφωνητή κ.ά.

Συνοψίζοντας, μέσω της διδακτικής εφαρμογής φάνηκε αφενός η δυσκολία των παιδιών να αντιληφθούν τη σάτιρα και να τη διακρίνουν από τη σοβαρή ειδησεογραφία, αφετέρου επιβεβαιώθηκε η αποτελεσματικότητα τέτοιου είδους παρεμβάσεων, καθώς τα παιδιά παρατήρησαν, κατανόησαν και, στη συνέχεια, εφάρμοσαν στα δικά τους κείμενα τα χαρακτηριστικά του σατιρικού λόγου τα οποία προηγουμένως αγνοούσαν. Μια μελλοντική υλοποίηση του ίδιου διδακτικού σεναρίου ή και της προέκτασής του θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του σχεδιασμού του και των παιδαγωγικών του δυνατοτήτων ή περιορισμών.

Σημειώσεις

1. https://www.tokoulouri.com/culture/ipourgos_pedias_filis/ (τελευταία πρόσβαση: 24/10/2025).
2. Αρνητικός όρος που περιγράφει άρθρα (και γενικότερα περιεχόμενο) σε ιστοσελίδες, με στόχο την αποκόμιση κερδών από τη διαδικτυακή διαφήμιση.
3. <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info/> (τελευταία πρόσβαση: 24/10/2025)
4. Βλ. ενδεικτικά: Επική γκάφα στην εκπομπή «Όλα Καλά» – Σχολίασαν ως πραγματική είδηση από *Το Κουλούρι* για τον κορωνοϊό (<https://like.philenews.com/celebrities/tv/epiki-gkafa-stin-ekpompi-ola-kala-scholiasan-os-pragmatiki-eidisi-apo-to-koyloyri-gia-ton-koronoio/>), Απίστευτη γκάφα της EPT: Παρουσίασε ως αληθινή μια είδηση από *Το Κουλούρι* (<https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/apisteuti-gkafa-tis-ert-parousiase-ws-alithini-mia-eidisi-apo-to-koulouri>, τελευταία πρόσβαση 24/10/2025).
5. Στην ελληνική βιβλιογραφία, οι μελέτες γύρω από τις ψευδείς ή/και σατιρικές ειδήσεις από γλωσσολογική/λογοαναλυτική σκοπιά παραμένουν πολύ περιορισμένες, με εξαίρεση αυτές των Αργύρη και Κουτσουλέλου (2019) και Νιώτη και Γεωργάλου (2021).
6. Ο Fairclough (1992: 105-133) διακρίνει μεταξύ καταφανούς διακειμενικότητας (manifest intertextuality) και συστατικής διακειμενικότητας (constitutive intertextuality/ interdiscursivity). Η καταφανής διακειμενικότητα αφορά τους μηχανισμούς με τους οποίους ένα κείμενο συγκροτείται από συγκεκριμένα προγενέστερα κείμενα (π.χ. μέσω ευθέος/πλάγιου λόγου, επανάληψης, παραπομπής, παράφρασης). Η συστατική διακειμενικότητα αφορά τη διαλογική σχέση ενός κειμένου με ευρύτερες γλωσσικές συμβάσεις που αφορούν τους λόγους (discourses), τις μορφές ύφους (styles) και τα κειμενικά είδη (genres).
7. Το μοναδικό χαρακτηριστικό που επισημάνθηκε ήταν η χρήση τίτλων με κεφαλαία γράμματα, η υπερβολική αξιοποίηση θαυμαστικών καθώς και η ενσωμάτωση συμβόλων, όπως @ και #.
8. Από το τραγούδι της Βίκυς Μοσχολιού Άσπρα, Κόκκινα, Κίτρινα, Μπλε που κυκλοφόρησε το 1972, σε στίχους του Γιάννη Λογοθέτη και μουσική του Δήμου Μούτση.
9. Παρά το γεγονός ότι το όνομα της ηλεκτρονικής εφημερίδας στο πάνω μέρος της είδησης είχε αφαιρεθεί, στη συγκεκριμένη περίπτωση εμφανιζόταν στο κυρίως σώμα του κειμένου, όπου αναφερόταν πως «Το Κουλούρι θα παρακολουθεί τις εξελίξεις».

10. Η αδυναμία των παιδιών να κατανοήσουν και να απολαύσουν το συγκεκριμένο κείμενο, οφείλεται κυρίως στη δυσκολία τους να κατανοήσουν την καθαρεύουσα, στην οποία αυτό είναι γραμμένο, σε βαθμό ικανοποιητικό ώστε να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τον μακροπερίοδο λόγο και να αντιληφθούν τη λεπτή ειρωνεία και το χιούμορ του Ροΐδη.
11. Σύνολο ικανοτήτων που απαιτούνται προκειμένου το άτομο να αναγνωρίζει πότε χρειάζεται μια πληροφορία, καθώς επίσης και να εντοπίζει, να αξιολογεί και να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά την πληροφορία αυτή (<https://literacy.ala.org/information-literacy/>, τελευταία πρόσβαση: 24/10/2025).

Βιβλιογραφία

- Αργύρης, Β. & Κουτσουλέλου, Σ. (2019) Σατιρικά νέα στο διαδίκτυο: Η χιουμοριστική ψεύτικη είδηση ως παιχνίδι τρολαρίσματος. Στο Θ. Μαρκόπουλος, Χ. Βλάχος, Α. Αρχάκης, Δ. Παπαζαχαρίου, Γ. Ι. Ξυδόπουλος και Α. Ρούσσου (επιμ.), *Πρακτικά του 14ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (ICGL14)*. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών. 109-124.
- Attardo, S. (2001) Humor and irony in interaction: From mode adoption to failure of detection. Στο L. Anolli, R. Ciceri, & G. Riva (Επιμ.), *Say not to say: New perspectives on miscommunication* (σσ. 166-185). IOS Press.
- Boczkowski, P. & Papacharissi, Z. (eds.) (2018) *Trump and the media*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Ciardello, V.A. (2004) Democracy's young heroes: An instructional model of critical literacy practices. *The Reading Teacher*, 58(2): 138-147. <https://doi.org/10.1598/RT.58.2.2>
- Cope, B., & Kalantzis, M. (2009) "Multiliteracies": New Literacies, New Learning. *Pedagogies: An International Journal*, 4(3), 164–195. <https://doi.org/10.1080/15544800903076044>
- Γούτσος, Δ. (2012) *Γλώσσα: Κείμενο, ποικιλία, σύστημα*. Αθήνα: Κριτική.
- Ermida, I. (2012) News satire in the press: linguistic construction of humour in spoof news articles. Στο J. Chovanec & I. Ermida (επιμ.), *Language and humour in the media*, 185-210. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and social change*. Cambridge/Malden: Polity.
- Fife, J. (2016) Peeling The Onion: Satire and the Complexity of Audience Response. *Rhetoric Review*, 35(4), 322-334. <https://doi.org/10.1080/07350198.2016.1215000>
- Halliday, M.A.K. (1994) *An introduction to functional grammar* (2η έκδ.). London: Edward Arnold.
- Hay, J. (2000) Functions of humor in the conversations of men and women. *Journal of Pragmatics* (32), 709-742. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(99\)00069-7](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(99)00069-7)

- Hermida, A., Fletcher, F., Korell, D. & Logan, D. (2012) SHARE, LIKE, RECOMMEND, Decoding the social media news consumer. *Journalism Studies*, 13(5-6), 815-824.
<https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.664430>
- Horne, B., & Adali, S. (2017) This Just In: Fake news packs a lot in title, uses simpler, repetitive content in text body, more similar to satire than real news. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 11(1).
<https://doi.org/10.1609/icwsm.v11i1.14976>
- Kalantzis, M., Cope, B., Στελλάκης, Ν. & Αρβανίτη, Ε. (2019) *Γραμματισμοί: Μια παιδαγωγική διαφοροποιημένου σχεδιασμού και πολυτροπικών νοηματοδοτήσεων* [μετάφραση: Γ. Χρηστίδης]. Κριτική.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2017) *Γλωσσική Διδασκαλία: Χθες, Σήμερα, Αύριο. Μια πολιτική Προσέγγιση*. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Νιώπη, Λ. & Γεωργιάλου, Μ. (2021) «Αν το σενάριο εξυπηρετεί, τότε γίνεται 'είδηση'»: Αναλύοντας κριτικά ψευδείς ειδήσεις για τον Άλλο. *Γλωσσολογία/Glossologia*, 29.
- Peters, C. (2013). Even better than being informed: Satirical news and media literacy. Στο C. Peters & M. Broersma (Επιμ.), *Rethinking journalism: Trust and participation in a transformed news landscape* (σσ. 171-188). Routledge.
- Prichard, C. & Rucynski Jr., J. (2019) Second language learners' ability to detect satirical news and the effect of humor competency training. *Tesol Journal*, 10(1). doi:10.1002/tesj.366
- Ρέντζιου, Π. (2024) *Fake News και σατιρικές ειδήσεις: Ανάλυση γλωσσικών και υφολογικών χαρακτηριστικών. Διδακτική εφαρμογή και προέκταση στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο στο: <https://apothesis.eap.gr/archive/download/094a2cd2-900a-4ae4-a652-407c7e8ea4c2.pdf>
- Steinberg, L. (2017) *Infographic: Beyond Fake News – 10 Types of Misleading News*. Ανάκτηση 22/11/2023, από <https://eavi.eu/beyond-fake-news-10-types-misleading-info/>
- Τεντολούρης, Φ. & Σ. Χατζησαββίδης. (2014) Λόγοι του κριτικού γραμματισμού και η «τοποθέτηση» τους στη σχολική πράξη: προς μια γλωσσοδιδασκτική αναστοχαστικότητα. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 34, 395-405.

Παράρτημα

Εικόνα 3: Δραστηριότητα του φύλλου εργασίας 1 (Εννοιολογώντας)

Ποιες από τις ειδήσεις που διαβάσατε πιστεύετε πως είναι αυθεντικές και ποιες όχι:

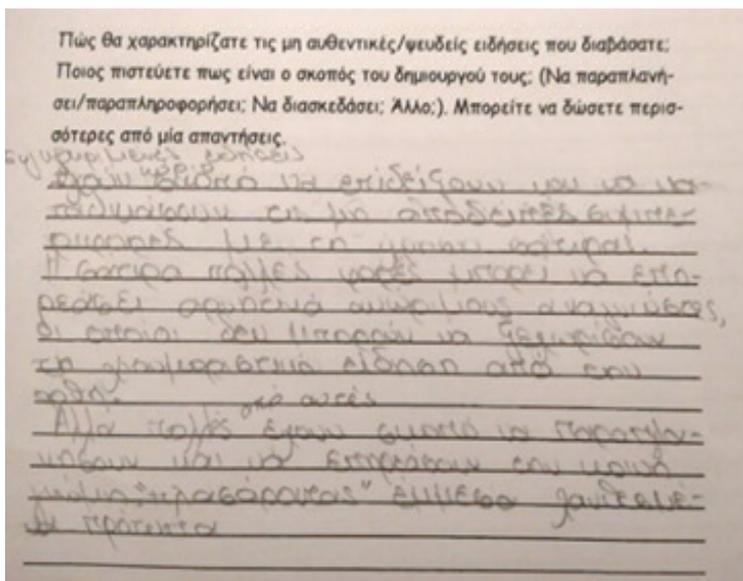
Αυθεντικές/αληθινές	Μη αυθεντικές/ψευδείς
Youth Pass ~~Ομαδική βία~~ Ακύρωση πενήκτων ~~Φρεσκά φρεσκά~~ Μαλακά φάρια	90 κοφτούρι Ξευδοκείου Διατεταμένη υποκεία ~~Φρέσκα φρεσκά~~ Υπολογιστής Λάσα Μόλινα Μπεταίσοι Ομαδική βία

Εικόνα 4: Δραστηριότητα του φύλλου εργασίας 1 (Εννοιολογώντας)

Ποια στοιχεία σάς βοήθησαν να αναγνωρίσετε ότι δεν πρόκειται για αληθινές/αυθεντικές ειδήσεις; Δώστε ενδεικτικά παραδείγματα (ως προς το ύφος, το λεξιλόγιο, το περιεχόμενο κλπ)

Το ύφος του κειμένου "Ομαδική βία" είναι αβυσσικό και όχι σοβαρό όπως είναι μια αληθινή είδηση, υπάρχουν εκφράσεις γρήγορα και μη σοβαρές για αυτή τη περίπτωση. Για παράδειγμα δεν θα έπρεπε κάποια άρθρα που γράφονται ειδικά για να οδηγεί τα συναισθήματα των χαλιζοκάντων. Παράλο που υπάρχουν κάποια στοιχεία τα οποία μπορεί να μας βοηθήσουν να υπάρχουν κάποια λάθη τι σημασία μας κάνουν να συμπληρωθούν ότι το συγκεκριμένο κείμενο είναι «fake news» για παράδειγμα η λέξη «ζαννακοκίνας» που έχουν επανειληφώς πολλές φορές. Αν διαβάσει τον τίτλο συμπληρωμένο στη η εικόνα δεν έχει καμία σχέση με το περιεχόμενο του κειμένου.

Εικόνα 5: Δραστηριότητα του φύλλου εργασίας 1 (Αναλύοντας)

Εικόνα 6: Σατιρική είδηση 1ης ομάδας (Εφαρμόζοντας)

ΕΠΟΣ: Ο κύριος Τάκης Μπαλτάκος ανακοίνωσε τον νέο τρόπο διεξαγωγής του πρωταθλήματος

Με βάση τα προηγούμενα πρωταθλήματα ο Τάκης Μπαλτάκος αποφάσισε να αλλάξει τον τρόπο διεξαγωγής του πρωταθλήματος.

Ο ισχυρός άντρας της ΕΠΟ ήρθε σε συμφωνία με τους προέδρους όλων των ελληνικών ομάδων η οποία προβλέπει ότι όποια ομάδα δώσει το μεγαλύτερο χρηματικό ποσό θα κερδίσει το πρωτάθλημα.

Τα ακριβή λόγια ήταν « Πιστοί μου ακροατές νομίζω πως ήρθε η ώρα να ξεκινήσουν οι προσφορές»

Οι πρόεδροι και οι προσφορές:

Γ. Αλαφούζος (Παναθηναϊκός) 2.500.030€

Β. Μαρινάκης (Ολυμπιακός) 7.700.000€

Ι. Σαββίδης (ΠΑΟΚ) 4.567.800€

Δ. Μελισσανίδη (ΑΕΚ) 6.800.020€

Συμφώνα με την συνέντευξη τύπου του Τ. Μπαλτάκου πρωταθλητής Ελλάδος αναδείχθηκε ο Ολυμπιακός.

Εικόνα 7: Σατιρική είδηση 2ης ομάδας (*Εφαρμόζοντας*)

ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΚΟΝΤΟΜΑΝΙΚΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Μαθήτρια σε τοπικό Γυμνάσιο συνελήφθη επειδή
φόρεσε βερμούδα μπροστά στον διευθυντή.

Πιο συγκεκριμένα ο ίδιος μετά από αυτήν την αναιδέστατη συμπεριφορά δήλωσε ότι θα πείσει το Υπουργείο να βγάλει νόμο για να απαγορευτούν τελείως τα κοντομάνικα μιας και κατά τον ίδιο, οι μαθητές πρέπει να έρχονται στα σχολεία με τα ράσα της γιαγιάς τους.

Συγκεκριμένα τόνισε ότι οι γάμπες της συγκεκριμένης κοπέλας παραήταν προκλητικές για το δημόσιο διότι μπορούν να οδηγήσουν τον ίδιο σε ανομολόγητες πράξεις.

Αναμένουμε τα νέα του Υπουργείου.

Εικόνα 8: Σατιρική είδηση 3ης ομάδας (Εφαρμόζοντας)

Η τιμή της τυρόπιτας στα ύψη

Δυστυχώς, όπως έχουν επηρεαστεί όλα στην χώρα μας από την αύξηση των τιμών, ήρθε η στιγμή και για το καθημερινό πρωινό των παιδιών σας. Από την επόμενη εβδομάδα μια τυρόπιτα στο κυλικείο θα κοστίζει 8 ευρώ.

Εκατοντάδες σχολεία σε όλη την χώρα κάνουν καταλήψεις και διαμαρτύρονται, ώστε να αλλάξει η απόφαση αυτή. Η απότομη αύξηση της τιμής της τυρόπιτας συνέβη μετά από την ανακάλυψη των επιστημόνων, ότι το τυρί από το οποίο φτιάχνεται μια τυρόπιτα δεν είναι συνηθισμένο αλλά γεμάτο βιταμίνη D, λόγω της πολύωρης έκθεσής του στον ήλιο κατά την διάρκεια της παρασκευής του.

Αυτή η είδηση έχει σοκάρει όχι μόνο τους ανθρώπους της γης αλλά και του σύμπαντος, αφού μετά από την κυκλοφορία της, 400 διαστημόπλοια από κάθε πλανήτη του γαλαξία προσγειώθηκαν στο έδαφός μας για να δοκιμάσουν και μόνι τους το τυρί. Επίσης, πολλές οικογένειες κατώτερων οικονομικών τάξεων έχουν σταματήσει πλέον να τρέφονται με τυρόπιτες.

Ευτυχώς, με όλη την πολυκοσμία καταφέραμε πράγματι να πραγματοποιήσουμε μια συνέντευξη με τους εξωγήινους. Δείτε τις εντυπώσεις τους για το φαγητό μας live σε έναν από τους παρακάτω συνδέσμους.

[Ο κύριος Μπάμπουλ και το τυρί](#)

[Αριανό??](#)

[Διαστημόπλοιο airbnb κόστος](#)

Εικόνα 9: Σατιρική είδηση 4ης ομάδας (Εφαρμόζοντας)

«ΟΧΙ» στον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών λέει η Ιερά Σύνοδος

13 Ιανουαρίου 2024, 17:56

Χθες, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, αποφάσισε ομόφωνα ότι διαφωνεί με τον γάμο ανάμεσα στα ομόφυλα ζευγάρια. Οι ιεράρχες είναι κάθετα αντίθετοι με το επικείμενο νομοσχέδιο και το ίδιο συμβαίνει και με τους μητροπολίτες.

Είπαν ότι «η ομοφυλοφιλία αποτελεί 'trend' της εποχής» και ότι «όποιος το ακολουθεί είναι 'lame'». Έσπευσαν μάλιστα να συντάξουν επιστολή, η οποία θα διαβαστεί σε όλους του ναούς στις 4 Φεβρουαρίου 2024.

Ακόμη Ισχυρίστηκαν ότι η κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ αποτελείται από εξωγήινους που ταξιδεύουν πίσω στον χρόνο και κάνουν παρέα με εγκληματίες του παρελθόντος, όπως ο Τσε Γκεβάρα. Η Ιερά Σύνοδος δεν τους αναγνωρίζει ως ανθρώπινα όντα, τους «βαφτίζει» δε ανθρωπόμορφα ερπετά, που κατ' επέκταση δεν έχουν ανθρώπινα δικαιώματα γιατί ... ΝΤΑΑΑ δεν είναι άνθρωποι!

Μείνετε συντονισμένοι για οτιδήποτε νεότερο.

Εικόνα 10: Σατιρική είδηση 5ης ομάδας (Εφαρμόζοντας)

**ΒΡΕΘΗΚΕ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΧΡΙΣΤΟ! ΚΑΝΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ!**

Ο Ιταλός αρχαιολόγος Pierluigi Donnarumma έκανε ένα διάλειμμα από τις ανασκαφές του στην περιοχή Ναζαρέτ, όταν ξαφνικά του έπεσε το σάντουιτς μέσα σε μία τρύπα. Τότε άκουσε μια φωνή να του λέει, πως πρέπει να το ακολουθήσει! Όταν κατέβηκε κάτω, δεν μπορούσε να πιστέψει στα μάτια του! Βρήκε ένα χειρόγραφο, γραμμένο από τον ίδιο τον Χριστό!

Μετά από αυτή τη σπουδαία ανακάλυψη είπε στον τύπο « Ένα τέτοιο εύρημα ανήκει στον κόσμο κι όχι σ'εμένα!». Για αυτόν το λόγο, πουλάει αυτό το μοναδικό εύρημα για μόλις 10 ευρώ! Μετά από αυτή του την ανακοίνωση, τα τηλεφωνήματα δεν έχουν σταματήσει.

Όπως παραδέχτηκε κι ο ίδιος, ήδη πάνω από 5000 άτομα έχουν αγοράσει αυτό το σπάνιο χειρόγραφο! Μη χάσετε την ευκαιρία να γίνετε ένας από αυτούς!